

Медіаосвіта та медіавпливи на аудиторію

Людмила ОСТАПЕНКО,
викладач кафедри інформатики
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Ольга СОЛОВІОВА,
учитель інформатики Харківської гімназії № 116,
здобувач кафедри інформатики
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

УДК [378.147:004]:070.1(37)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МЕДІАОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено роль учителя інформатики в процесі формування медіаграмотності підростаючого покоління, описано основні аспекти медіаосвітньої підготовки майбутніх учителів інформатики та наведено приклад запровадження медіаосвітньої компоненти як окремого спецкурсу «Основи медіаосвіти», описано його структуру та зміст.

Ключові слова: медіаграмотність, медіапедагог, вчитель інформатики, спецкурс.

Виникнення інформаційного суспільства та його наступної фази – суспільства знань внаслідок інформаційної революції кардинально змінює не лише світову та національні економіки, а й життя людей та спосіб влаштування сучасного світу. У житті сучасного інформаційного суспільства, головними продуктами виробництва якого є інформація та знання, велику роль відіграє медіаресурс, яку неможливо оцінити однозначно: разом з очевидними перевагами в житті людини з'являються певні вади й небезпеки. Сучасний медіапростір виступає одночасно і як джерело отриманих знань, і як перешкода освіті та вихованню, оскільки перенасиченість негативною інформацією створює сприятливі умови для формування нерозбірливого споживача інформації, який легко піддається маніпулятивному впливові. Для нейтралізації негативного впливу медіа потрібна медіаосвіта та фахівець, що має здійснювати медіаосвітній процес.

Ця проблема активно обговорюється ще з 50-х років минулого століття. Провідні зарубіжні й вітчизняні вчені, серед яких L. Masterman, J. Gonnet, C. Bazalgette, D. Buckingham, A. Hart, R. Kubey, K. Turner, С. Зазнобіна, О. Федоров, В. Іванов, вважають що медіа сьогодні впливають не тільки на повсякденне життя особистості, але й на формування її світогляду.

Не існує єдиного визначення медіаосвіти. Дж. Гербнер розумів медіаосвіту як

формування широкої коаліції «для розширення свободи та розмаїття комунікації, для розвитку критичного розуміння медіа як нового підходу до ліберальної освіти» [2]. С. фон Файлітзен розкриває поняття «медіаосвіта» як критичне мислення, суттєвим елементом розвитку якого є створення учнями власної медіа продукції [1]. Російські вчені та дослідники (О. Федоров, Л. Зазнобіна, О. Худолеєва та інші) розглядають медіаосвіту як підготовку учнів до життя в інформаційному просторі шляхом посилення медіаосвітньої аспектності при вивченні різних навчальних дисциплін [3]. Вітчизняні вчені, серед яких А. Литвин, С. Гончаренко, А. Хуторський, сходяться на думці, що основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприймання та розуміння різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку тощо [4].

Погоджуючись з Л. Мастерманом, вважаємо, що медіаосвіта триває все життя людини [5], однак навчити прийомам здійснення самоосвіти з галузі медіа може тільки медіакомпетентний вчитель, тому розгляд питань підготовки такого вчителя є вельми актуальним.

Мета статті – схарактеризувати місце медіаосвіти у підготовці майбутнього вчителя інформатики.

Виклад основного матеріалу. Вчитель інформатики, як провідний спеціаліст в сфері інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет-технологій стоїть біля витоків формування медіаграмотності сучасної шкільної молоді. Він, на рівні шкільної підготовки, сприяє формуванню базових знань майбутнього покоління щодо роботи з сучасними інформаційними технологіями, розкриває інтегрований характер медіа, формує уявлення про те, наскільки інтенсивно проникає медіа у основні демократичні процеси, знайомить з інноваційними медіатехнологіями. Вчитель інформатики навчає нове покоління читати аудіовізуальний текст як друкований, знайомить з закономірностями й особливостями різних засобів масової інформації, розкриває властивості інформації, способи її подання, функції тобто, формує медіаграмотність учнів.

Сучасний вчитель інформатики повинен критично сприймати та адекватно оцінювати медіаінформацію, усвідомлювати, що медіа не відображають дійсність, а інтерпретують її, здійснювати критичний огляд медіатекстів, застосовувати раціональні методи пошуку, відбору, систематизації та використання медіатекстів, може протистояти маніпуляції та пропаганді, застосовувати у процесі навчання комп'ютерні програми навчання, навчальні ресурси глобальної мережі Інтернет, раціонально поєднувати традиційні методи навчання з мультимедійними засобами ілюстрації та демонстрації інформації.

Підготувати такого вчителя можливо в рамках здійснення медіаосвітньої підготовки під час навчання студентів у вищому педагогічному навчальному закладі.

Медіаосвітня підготовка майбутніх вчителів інформатики передбачає:

- включення медіаінформації в систему знань, що формуються у вищих навчальних закладах;
- блоки теоретичних і практичних занять з творчими завданнями різних типів;
- цикли ігрових занять, тренінги, колажі, відеозйомку, читання і аналіз медіатекстів.

Основні шляхи медіаосвітньої підготовки майбутнього вчителя інформатики відображені у структурі та змісті курсу «Основи медіаосвіти».

Метою вивчення дисципліни є формування у майбутніх вчителів інформатики комплексу знань і умінь з основ медіаосвіти, медіапедагогіки та аудіовізуальної грамотності щодо вирішення сучасних медіапедагогічних проблем, розуміння ролі та

значення медійного світу в професійному та особистісному ставленні людини.

Основними завданнями вивчення дисципліни є: набуття навичок розпізнавання маніпулятивної медіаінформації; аналізу і критичного сприймання медіатекстів; використання загальноосвітніх медіапродуктів в професійній діяльності; вивчення впливу різних медіазасобів на навчання і виховання підростаючого покоління та урахування можливих наслідків їх негативного впливу.

На вивчення курсу за вибором «Основи медіаосвіти» відведено 1,5 кредити. Дисципліна включає аудиторну та позааудиторну самостійну роботу. Аудиторні заняття проводяться у формі лекційних, семінарських та практичних занять. Самостійна робота передбачає позааудиторне виконання завдань щодо розробки та створення окремих медіа продуктів, серед яких створення трейлеру фільму, запис аудіо-казки, розробка новинного репортажу; опрацювання рекомендованих літературних та інтернет-джерел, законодавчих та нормативних актів. Практична реалізація розроблених сценаріїв медіа продуктів та медіатекстів має відбуватися у відповідних програмних середовищах, серед яких: Adobe Photoshop, Adobe Audition, Pinnacle, Sony Vegas, Microsoft Office, Фото Шоу тощо. Для супроводу самостійної роботи студентів розроблені відеоуроки щодо технології опрацювання медіаінформації. У ході опанування дисципліни студентом створюється портфоліо власних медіаробіт та розробок методичного характеру щодо впровадження ідей медіаосвіти в навчальний процес.

Навчально-методичні матеріали медіаосвітньої підготовки майбутнього вчителя інформатики передбачають поєднання на заняттях викладу основних питань, що розглядаються в рамках вивчення журналістики, основ кіномистецтва, реклами тощо, а також дидактичного потенціалу медіаресурсів та методики проведення таких занять. Методика медіаосвітніх занять ґрунтується на проблемних, евристичних, продуктивних, ігрових формах навчання, що сприяють розвитку самостійності в прийнятті рішень, навчають інтерпретувати та аналізувати структуру медіатексту, стимулюють творчий потенціал у процесі виконання креативних завдань. Такий підхід до оволодіння медіаосвітою – поєднання лекційних матеріалів з практичними заняттями дискусійного, проблемного характеру, являє собою своєрідне включення студентів у процес творення медіакультури. Саме ці умови визначають зміст спецкурсу «Основи медіаосвіти». Розглянемо більш детально зміст та основні питання, що розглядаються в кожній темі.

Упродовж вивчення теми «Поняття, основні теорії, історія розвитку та правові засади медіаосвіти» студенти ознайомлюються із загальними поняттями медіаосвіти. У змісті лекційного матеріалу теми висвітлюється сутність медіаосвіти, її поняття, мета та основні теорії; історичні етапи розвитку медіаосвіти у різних країнах; правові основи функціонування медіа в Україні; розглядається зміст і основні завдання медіаосвіти, її зв'язок значення у сучасному світі, тлумачення термінів «медіаосвіта», «медіапедагогіка», «медіаграмотність», «інформаційна грамотність» тощо; подається досвід медіаосвітньої діяльності багатьох країн, серед яких Канада, США, Велика Британія, Росія тощо; розглядаються питання авторського права в сфері медіа та поняття «інтелектуальна власність».

В рамках самостійної роботи студентам пропонується створити спільну презентацію щодо теорій розвитку медіаосвіти та охарактеризувати дидактичний потенціал кожної теорії.

Під час вивчення теми «Види медіа. Відношення в світі медіа» студентам запропоновано розглянути такі питання: аудіовізуальна природа сучасного світу, особливості сприйняття аудіовізуального образу, поняття «аудіовізуальної грамотності» як здатності критично сприймати аудіо-відеоматеріали. У студентів формуються навички з цифрової аудіовізуальної грамотності шляхом створення різножанрових аудіовізуаль-

них продуктів. Студенти розглядають медіаджерела, що представлені у сучасному українському медіапросторі; класифікації та функції сучасних медіа за соціально-педагогічними критеріями: місце використання (індивідуальні, групові, масові, робочі та ін.), зміст інформації (ідеологічні, політичні, морально-виховні, пізнавально-навчаючі, естетичні, економічні, екологічні), функції та цілі використання (отримання інформації, освіта, спілкування, соціальне управління тощо), вплив на особистість (розвиток кругозору, самопізнання, самонавчання, соціалізація та інше). Проводиться аналіз особливостей кінематографу і художнього телебачення як синтезу мистецтв, виробництва і соціальної комунікації, від великого кіноекрану до маленьких підручних екранів (мобільне відео, мультижанри). Тут розглядаються поняття «медіа джерело», «медіа продукт», «друковані медіа», «анімація» тощо.

На практичних заняттях студенти аналізують новини, що подаються засобами різних медіа; розглядають умови існування сучасного інформаційного простору за умови відсутності медіа, аналізують тенденції в сфері нових медіа, їх вплив на сучасний медіапростір. Самостійна робота студентів передбачає створення фотоматеріалів (як засобу медіа), трейлеру фільму, аудіо-казки за розробленим сценарієм, журналу або газети, коміксів на одну з тем медіаосвіти, анімаційного фільму.

Третя тема курсу присвячена впливу медіа на людей, основним засобам маніпуляції свідомістю. Розглядаються питання впливу медіа на різні вікові категорії учнів, соціально-педагогічні критерії медіа за місцем використання, змістом інформації, метою використання, наслідкам впливу на аудиторію слухачів чи особистість. На особливу увагу заслуговують питання про латентні функції медіа, прихований вплив на суспільну свідомість та свідомість особистості, об'єктивні і суб'єктивні причини викривлення інформаційного простору, маніпулятивні засоби в телевізійних новинах, маніпулятивний потенціал телевізійних політичних ток-шоу та інтернету, риторичний інструментарій маніпуляції, маніпулятивний інструментарій виборчих технологій.

На практичних заняттях студенти аналізують місце медіа у житті молоді, розробляючи медіабіографії та медіащоденники, прослідковуючи залежність споживання медіа від демографічних та соціальних умов країни. Важливою складовою практичних занять є створення рекламних плакатів, в яких студенти реалізують окремі маніпуляційні прийоми, та опанування навичок розробки та проведення інтерв'ю. В процесі самостійної роботи студентам пропонується створити спільну таблицю щодо ризиків та медіазагроз відповідно віку дитини та розробити пропозиції щодо зменшення негативного впливу цих ризиків.

Четверта тема присвячена розгляду питань розвитку критичного мислення засобами медіаосвіти. В рамках вивчення теми центральне місце займають поняття «факт», «інтерпретація», «коментар», «стереотип», «новина». Вони вивчаються на основі аналізу медійного українського та світового простору, на прикладі аналізу подій та їх інтерпретації різними інформаційними джерелами, створення прикладів новин, що інтерпретують факти у відповідності до запитів окремих груп споживачів.

Питання, що розглядаються упродовж теми: формування критичного мислення молоді як невід'ємна умова медіаграмотності та здатність аналізувати медіаінформацію з урахуванням вимог логіки, психолого-етичного та естетичного підходів.

Практичні заняття присвячені аналізу медіатекстів. Студенти оцінюють достовірність джерел інформації, насамперед, одержаних з інтернету. Студентам пропонується оцінити одне і те саме фото, вміщене у різній контекст.

П'ята тема дисципліни присвячена питанням впровадження медіаосвітньої діяльності в початково-виховний процес школи. Розглядається специфіка сучасних засобів

масової інформації, психолого-педагогічні аспекти їх застосування в освітній галузі, особливості використання медіаінформації учнями загальноосвітніх шкіл та студентами вищих навчальних закладів, поєднання традиційних методів навчання з засобами масової інформації і комунікації. Увага приділяється проблемі захисту учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих навчальних закладів від маніпулювання з боку засобів масової інформації, важливості використання медійних засобів у начальному процесі.

Упродовж практичних занять студентам пропонується розробити дидактичні матеріали для навчання учнів основам інформаційної безпеки. В рамках самостійної роботи студенти мають провести анкетування серед учнів та їх батьків, студентів щодо рівня медіаосвіченості та місця медіаосвіти в їхньому житті. Отримані результати студенти презентують в рамках круглого столу, проведенням якого завершується вивчення теми.

Важливим розділом дисципліни є перевірка засвоєння знань студентами, рівня сформованих у них умінь та навичок, що проводиться у формі поточного та підсумкового контролю. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять шляхом опитування, оцінювання правильності вирішення певних ситуаційних завдань, написаних сценаріїв тощо. Підсумковий контроль у формі тестових завдань проводиться з метою оцінки результатів засвоєння теоретичних знань та практичних навичок після вивчення всіх тем дисципліни.

Висновки. Таким чином, курс за вибором «Основи медіаосвіти» є важливою складовою підготовки майбутнього вчителя інформатики, однак варіативність матеріалів курсу дозволяє адаптувати їх для інтеграції в інші фахові та психолого-педагогічні дисципліни для всебічної медіаосвітньої підготовки майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Feilitzen C. von. Media Education, Children's Participation and Democracy // Children and Media: Image, Education, Participation / Feilitzen C. von and Carlsson U. (Eds.). – Goteborg: UNESCO & NORDICOM, 1999.
2. Gerbner G. Educators Activists Organize to Promote Media Literacy in U.S. // The New Citizen. – 1995. – Vol. 2. – № 2.
3. Жуковський В. Зростання інтересу до морального виховання в американському суспільстві (1980–90-і рр. XX ст.) / В. Жуковський // Рідна школа – 2002. – № 12.
4. Литвин А. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки / А. Литвин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rippo/2009_4/Lytvyn.htm.
5. Федоров А. Терминология медиаобразования / А. Федоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : media-gram.ru.

Людмила Остапенко,
Ольга Соловьева

Подготовка будущего учителя информатики к осуществлению медиаобразовательной деятельности

В статье определена роль учителя информатики в процессе формирования медиаграмотности подрастающего поколения, описаны основные аспекты медиаобразовательной подготовки будущих учителей информатики и пример внедрения медиаобразовательной компоненты как отдельного спецкурса «Основы медиаобразования», описана его структура и содержание.

Ключевые слова: медиаграмотность, медиапедагог, учитель информатики, спецкурс.

**Ludmila Ostapenko,
Olga Solovyova**

Preparing the Future Teacher to Implement Media Education

In this article analyzed the role of the teacher of computer science in the younger generation' media literacy formation is defined. Described the main aspects of teachers of informatics media training and media components sample introduction as a separate course "Basics of media education". Also described special course content and its structure.

Keywords: medialiteracy, teacher of media, teacher of computer science, special course.